

Euroopan eri hahmot; alueellistuminen poliittisen tilan perustana

PERTTI JOENNIEMI

1. Kohti selkeyttä?

Kylmän sodan väistyttyä on Euroopan usein ajateltu kehittyvän kohti aikaisempaa suurempaa selkeyttä. Suursodan vaaran 'vääristävän' vaikutuksen vähennyttyä oletetaan järjen ohjaamien tarpeiden, suunnittelun ja yleisemmin modernismin 'suuren tarinan' voivan vaikuttaa entistä laajemmin. Myönteinen kehitys saattaisi myös ulottua ennen niin vaikeaksi osoittautuneelle valtioiden välisten suhteiden alueelle, jolloin voitaisiin vakavasti puhua kansainvälisestä järjestyksestä tai maailmanyhteisöstä.

Olettamuksiin on myös kuulunut, että integraatio ja siihen liittyvä harmonisointi olennaisesti syvenevät aikaisempien jakolinjojen heikentyessä. Tulevaisuuden on nähty avautuvan samanlaisuuden vahvistumisena, kohtuuttomien erojen kaventumisena sekä politiikan hallittavuuden parantumisena.

Nämä toiveet eivät kuitenkaan ole toteutuneet – eivät ainakaan lyhyellä tähtämellä tai oletetun laajuusina. Eurooppaan ei ole syntynyt mitään uutta 'arkkitehtuuria' tai jotakin sellaista laaja-alaista järjestöä, joka kattaisi koko maanosan. Maastricht-Eurooppa ei ole toteutumassa tiiviinä valtiollisena liittona ja varsin usein tunnustetaan, että koko ajatus oli liiaksi aikaisemman kylmän sodan kauden leimaamaa. Yhteisen ja yhdistävän euro-kansalaisuuden sijasta keskustelussa korostuu nationalismi, etniset lähtökohdat sekä erilaiset poikkeamat; esiin nousevat mm. korsi-

kalaiset, bretagnelaiset, baskit tai katalonialaiset. Meillä vastaavaa ilmiötä edustavat karjalaiset sekä inkeriläiset.

Euroopan yhteistyö- ja turvallisuuskokouksen asema on sekin heikentynyt pikemminkin kuin vahvistunut. Erilaisen järjestöjen ja organisaatioiden välinen kilpailu on lisääntynyt ja esimerkiksi turvallisuuskysymyksiin liittyy nykyisin melkoinen järjestöjen ja sopimusten ryteikkö (Nato, WEU, NACC sekä PFP). Euroopan turvallisuus ei nojaudu mihinkään erityiseen järjestykseen eikä sitä luonnehdi vahvistuva institutionaalinen selkeys. Arkkitehtuurin sijasta on syntynyt 'arkipelaagi' ja turvallisuuspolitiikan ytimessä on varsin löyhä konsertti, jossa kullakin toimijalla on oma äänensä. Euroopan unionin kehitykselle on ominaista jännite integraation syventämisen ja sen laajentamisen välillä eikä EU:n tulevaisuus ole mitenkään selkeä. Tämän laajentumisen sekä syvenemisen ohella eurooppalaista kehitystä on leimannut myös fragmentoituminen sekä aikaisempien selvyyksien hajoaminen.

Selkeyden sijasta Euroopan kehitystä leimaa entisten horisonttien sortuminen ja jonkinasteinen murros. Erilaisuus asettuu poliittisen tilan määrittämisessä usein samanlaisuuden edelle – kuitenkin siten, että erilaisuudelle muodostuu tilaa demokratian, markkinoiden ja massayhteiskunnan luoman perussamanlaisuuden puitteissa. Erot eivät useinkaan ole – huolimatta siitä, että ne pyrkivät esittäytymään autenttisina ja aitoina – kategorisia. Ne eivät varsinkaan alueellistumi-

sen yhteydessä noudata sitä jyrkän kaksijakoista logiikkaa, joka yleensä on ollut leimallista näkemykselle kansainvälisistä suhteista.

2. Alueiden uusi tuleminen

Alueiden paluu eurooppalaiseen politiikkaan liittyy juuri tähän moninaisuuden vahvistumiseen sekä jyrkkien jaottelujen merkityksen heikkeneemiseen.

Alueelliset muodostelmat on pitkään nähty joko keskusvallan politiikan välineinä ja epäitsenäisinä, hallinnollisina objekteina tai paikallisuuteen tarttuvina, epätoivoisina, joskin aikanaan väistyvinä, provinsiaalisen vastarinnan pesäkkeinä. Alueellistuminen on politiikan ja erityisesti kansainvälisen politiikan piirissä koettu joko mielenkiinnostomana tai suorastaan harmillisena, mutta kuitenkin kehityksen edetessä aikanaan syrjään jäävänä ilmiönä. Leimallista on ollut eräänlainen alueellistumisen 'poisselittäminen'. Poliitiikan perusyksikköinä ja sen kiistattomina subjekteina – lähtien suverenisuudesta sekä 'alueellisen koskemattomuuden' tapaisista käsitteistä – on pidetty kansallisvaltioita. Näiden toimijoiden selkeyden sekä ensisijaisuuden säilyttäminen on nojannut tiukan kaksijakoiseen ryhmittelyyn (itse/toinen, me/he, ystävät/viholliset) sekä poliittisen tilan jäsentämiseen territoriaalisesti yksiuolotteisen, erottavan rajan käsitteen pohjalta (ks. esim. Bauman 1990; Ruggie 1993).

Alueellistumisen kaltainen määrittelyjä pakeneva, muodoiltaan epämääräinen, ajallisesti vaikeasti vangittava sekä yhteydestä toiseen vaihteleva 'kolmas' ei ole ollut sovitettavissa näihin katsomuksiin. Tästä syystä alueellistumisen teema on myös tutkimuksen piirissä kuulunut periferisiin, harvoin esillä olleisiin aiheisiin. Esimerkiksi yliopistoissa alueellisia muodostumia on selvitelty maantieteen sekä hallintotieteiden, mutta ei juurikaan politiikan tutkimukseen piirissä.

Alueellistuminen on nykyisessä Euroopassa kuitenkin varsin keskeisesti poliittisen tilan muodostumiseen vaikuttava ilmiö. Se ei ole pysynyt marginaalisena ja toissijaisena vaan on asettunut yhdeksi osaksi sitä kolminaisuutta (EU, jäsenvaltiot, alueet), johon poliittinen, taloudellinen sekä kulttuurinen dynamiikka Euroopassa nykyisin varsin olennaisesti nojautuu.

Alueellistumisen monimuotoisuus aiheuttaa

edelleen paljon hämmennystä. Se ilmenee historiaan, perinteisiin ja verrattain laajojen kansalaisryhmittymien yhteistuntoon nojaavana tekijänä esimerkiksi Kataloniassa, mutta se voi myös esiintyä verkostomaisena, uuden teknologian tarjoamia mahdollisuuksia korostavina 'banaaneina' tai kehittyneiden yhteisöjen ketjuna. Alueellistuminen nojaa usein paikallisuuden korostumiseen sekä maantieteellisen läheisyyden kasvavaan ominaispainoon, mutta sille luo kasvupohjaa myös paikallisen kytkeytyminen kansainväliseen. Tämä tapahtuu usein – joskaan ei aina – ohi keskusvallan. Paikallinen ja kansainvälinen resonoiivat aivan uudella tavalla murtaen kansallisvaltion keskeisyyttä. Ne eivät ole toistensa vastakohtia kuten hierarkisen ajattelutavan puitteissa oletetaan, vaan täydentävät toisiaan.

Joissakin tapauksissa alueellistuminen ilmenee laajoina, poikkikansallisina ja valtiolliset rajat ylittävinä mega-alueina. Tästä ovat osoituksena esimerkiksi Visegrad-yhteistyö, Karpaattien alueen yhteistyö, Mustan meren yhteistyö, Itämeriyhteistyö sekä Barentsin meren euroarkkinen alue. Varsin usein alueellistuminen esiintyy valtionsisäisinä minialueina: esimerkiksi Lyonin alueen merkityksen kasvuna, Mälarn-järven seudun kattavana yhteistyönä tai Botnia-alueena muodostumisena Pohjois-Ruotsissa ja yhteistyön ulottumisena Pohjanlahden poikki.

Suomesta esimerkkeinä toimivat Turun, Tampereen ja Helsingin ns. kolmikantayhteistyö, Pirkanmaan talousalueen eriytyminen sekä yleisemmin maakuntaliittojen aseman vahvistuminen suhteessa lääninhallintoon. Myös Ahvenanmaan itsehallinnon kiinteytyminen esimerkiksi oman passin, postimerkkien, rekisterikilpien tai verotuskäytännön muuttumisen muodossa on yhdeltä osin osoitus alueellistumisen ominaispainon kasvusta. Ajattelussa on tapahtunut muutos siten, että aluepolitiikka ei meilläkään enää tähtää yhtä voimakkaasti kuin ennen konformiteettiin. Pyyntöä ei ole kehityserojen häivyttäminen vaan se tilaa jätetään myös erilaisuudelle sekä poikkeamille. Ne saavat nyt myönteisen tulkinnan: niiden oletetaan toimivan kasvua, kehitystä ja identiteetin vahvistumista tukevalla tavalla. On toisen sanoen huomattavissa, että samanlaisuuteen ja erilaisuuteen suhtaudutaan aikaisemmasta olennaisesti poikkeavalla tavalla ja tämä muutos ilmenee esimerkiksi Suomen uudessa alue-lainsäädännössä.

3. Alueellistamisesta alueellistumiseen

Erilaisten alueellisten muodostumien tyypittelyssä on kiinnitetty huomiota siihen, että vaikuttamisen perussuuntana alueellistumisessa on pitkään ollut ylhäältä alas. Tällöin voidaan puhua alueellistamisesta pikemminkin kuin alueellistumisesta. Valtiot ja keskushallinto suosivat yleensä juuri tällaisia muotoja. Alueellistamisen syyt ovat lähinnä funktionaalisia ja ne palvelevat esimerkiksi rajat ylittävän ympäristöyhteistyön tarpeita. Julkisen vallan on myös sanottu tukeutuvan alueellistumiseen kompensoidakseen omien mahdollisuuksiensa ehtymistä, ts. suhde alueellisiin muodostelmiin on myönteinen, koska keskusvalta tätä kautta kykenee suoritteisiin, joihin se ei muuten ylittäisi ja saa kontakteja, jotka eivät muuten olisi sen ulottuvilla.

Viime vuosien kuluessa muodostuneiden alueiden ominaispiirteisiin kuitenkin usein kuuluu, että vaikutussuunta kulkee alhaalta ylös. Alueellistumisen taustalta saattaa tällöin löytyä paikallisen itsenäisyyden vahvistamista ajava kansalaisliike, politiikka liittyy mobilisoitumiseen, kertyneen energian purkamiseen sekä yleisemmin vapautumiseen kansallisvaltion sisältämän yhdensuuntaisuuden vaikutuksista. Alueellistuminen voi palvella funktionaalisia tarkoituksia; tavoitteena on esimerkiksi poliittisen, taloudellisen ja kulttuurisen marginalisoitumisen välttäminen hakeutumalla yhteistyöhön muiden periferia-alueiden kanssa. Näin tehdään talouden pirstämiseksi tai keskustan painostamiseksi myönnytyksiin. Materiaaliset seikat ja keskustaperiferia-asetelmien muuttumisesta saatava hyöty ei kuitenkaan aina ole varsinainen perusselitys. Usein tavoitteena on nimenomaisesti oman, erillisen identiteetin vahvistaminen. Tällaista omaa, aitoa identiteettiä halutaan korostaa tuomalla asiat lähemmäksi kansalaisia. Alueellisten identiteettien muodostuminen toimii näin vastapainona massoitumiselle sekä kansainvälistymiselle niiden tasapäistävässä merkityksessä (vrt. Veggeland 1993; Hassner 1993).

Alueellistumisen renessanssi on kirvoittanut joitakin pyrkimyksiä löytää ilmiölle hieman syvällisempiä selityksiä ja kytkeä se muihin ajassa liikkuviin suuntauksiin. Tällöin on viitattu ennen kaikkea muutoksiin talouden, teknologian ja viestinnän piirissä. Integraation ja fragmentoitumisen on nähty etenevän rinnakkaisesti tämän

yleisemmän kehityksen kanssa ja aiheuttavan olennaisia muutoksia poliittisen tilan organisoinnissa. Uudet vaatimukset heijastuvat esimerkiksi tuotantoelämän piirissä siten, että pyrkimykset eivät enää suuntaudu koon kasvattamiseen, standardisointiin ja massatuotannon etujen hyödyntämiseen. Eräänlainen 'pieni on kaunista'-ajattelu näyttäisi vallanneen alaa. Tästä syystä aikaisemmat suuryritykset pirstoutuvat. Ne eriytyvät suppeaksi keskuksiksi, joka pitää koossa huomattavan laajaa pienistä, verrattain autonomista ja huomattavan kilpailukykyisistä yksiköistä koostuvaa rypästä. Pieni ja erillinen koetaan edullisemmaksi kuin suuri ja yhteenliitetty (ks. esim. Hjern 1990; Jacobs 1985; Lindström 1991; Peschel 1990; Veggeland 1992).

Alueellistumisen on oletettu kytkeytyvän vastaavaan kehitykseen politiikan ja hallinnon puolella. Sen etuihin kuuluu joustavuus, tietty keveys ja mahdollisuus kytkeä yhteen erilaisia, toisistaan poikkeavia tavoitteita omaavia toimijoita tai erityyppä yhteistyö sektorikohtaisesti. Alueellistumisessa kohtaavat paitsi paikallinen ja kansainvälinen myös valtiollinen ja kansalaisliikepainotteinen, yksityinen ja julkinen sekä poliittinen ja taloudellinen. Björn Hettne (1993) tulkitsee alueellistumisen ilmentävän eräänlaista uusmerkantilismia. Sen piirissä politiikka ja talous kohtaavat ajan vaatimalla 'kepeällä' tavalla. Tällaista kohtaamista ja sen kautta välittyvää politiikkaa tarvitaan Hettnen mielestä siksi, että kansallisvaltiot ovat nykyisin pitkälle menettäneet otteensa taloudesta.

Alueellistumisen nousulle taloudesta, teknikasta sekä viestinnästä selitystä etsiviä tutkijoita näyttäisi yhdistävän se, että alueellistuminen edustaa heille modernin uutta tuleamista. Regionaaliset muodostelmat toteuttavat sitä mihin modernin kehityksen aikaisempi huipentuma – kansallisvaltio – ei enää kaikilta osin kykene. Alueellistuminen muodostaa näiden näkemysten mukaan toimivan poliittisen ja taloudellisen tilan vastatessaan ajan ja kehityksen vaatimuksia. Se sopii ajan henkeen paremmin kuin kansallisvaltiot, jotka eivät enää kykene organisoimaan politiikkaa, tuotantoa ja tilaa riittävän toimivaksi ja kilpailukykyiseksi kokonaisuudeksi. Poliitiikka, tuotanto ja tila eriytyvät, jolloin tarvitaan jotakin alueellistumisen kaltaista joustavaa sekä moni-ilmeistä kategorialla nivomaan nämä tekijät uudella tavalla yhteen ja täyttämään aikaisempien siteiden hajoamisesta syntyneet aukko.

Nämä selitystavat muuttavat asetelmia olennaisesti nostaessaan alueelliset muodostelmat kansallisvaltioiden rinnalle ellei peräti niiden ohi. Totunnainen jako valtion muodostamaan subjektiin ja alueiden edustamaan objektiin muuttuu alueellistumisen itsellisyyden ja ominaispainon olennaisesti vahvistuessa. Nämä uudet tarkastelutavat heijastuvat varsinkin Euroopassa ja vaikuttavat erityisesti EU:n puitteissa.

4. Alueet ja EU

Euroopan unioni on suhtautunut alueellisiin muodostelmiin verrattain myönteisesti. Tämä asenne ilmenee esimerkiksi siinä, että EU on tarkkailijajäsenenä Itämeren maiden neuvostossa sekä varsinaisena jäsenenä Barentsin meren euroarktisessa neuvostossa. Sama pyrkimys näkyy myös Maastrichtin sopimuksessa. Siinä alueiden asemaa on vahvistettu perustamalla alueiden komitea (Committee of Regions). Näin tehtiin osittain muuttamalla Rooman sopimusta.

Komitealla on neuvoa-antava tehtävä, jäsenet valitaan valtioiden ehdotusten pohjalta ja sitä on verrattu merkitykseltään lähinnä talous- ja sosiaaliasioiden komiteaan. Sen käytössä ei ole kovin huomattavia voimavaroja eikä se kuulu varsinaisiin vallankäyttäjiiin EU:n piirissä. Alueita ei myöskään ole kytketty suoraan subsidiariteetti-periaatteen toteuttamiseen, ministerineuvoston toimintaan eikä tuomioistuimeen. Myös kytkentä rahastoihin on verrattain väljä. Voidaankin sanoa, että alueiden asemassa on tapahtunut nimenomaan periaatteelliselta kannalta varsin merkittävä läpimurto siten, että niille on raivattu oma, legitiimi, valtioista jonkin verran erillään oleva asema EU:n rakenteissa ja politiikassa. Ne eivät enää ole samalla tavalla alisteisia ja vailla omaa itsenäisyyttä olevia toimijoita kuin aikaisemmin. Esimerkiksi komissio ja alueiden neuvosto voivat olla keskenään yhteydessä ilman, että jäsenvaltiot aina muodostaisivat väliintulevan tekijän.

Käytännössä alueiden merkitys jää kuitenkin edelleen verrattain vaatimattomaksi. Sitä ei muuta myöskään se, että alueet ovat järjestäytyneet Euroopan alueiden liitoksi (AER). Järjestössä on noin 240 jäsentä ja se toimii antamalla lausuntoja, painostamalla ja muuten vaikuttamalla EU:n eri tasoilla.

Yhdentymisteorioissa ja Euroopan yhdentymistä koskevassa keskustelussa alueellistumisella oli pitkään verrattain alisteinen asema. Keskustelun perusvireenä oli alueellistaminen hallinnollisena toimenä pikemminkin kuin regionalismi ideana, aatteena, liikkeenä tai dynaamisena, uutta luovana voimana. Tämä on muuttunut vasta viime aikoina, mutta itse muutos on kuitenkin varsin ilmeinen ja se heijastaa laajemminkin muutoksia Eurooppa-käsityksissä. Alueellistumista ei nykyään pohdita pelkästään sellaisena rajallisenä kysymyksenä, jonka perusvireenä on joidenkin territoriaaliselta pohjalta muodostuvien intressien edustautuminen yhdentyvässä Euroopassa. Keskustelu on voimakkaasti laventunut ja siinä on problematisoitu monia varsinaisia politiikan ja poliittisen tilan muodostumisen peruskysymyksiä. Ne koskevat sekä kehitystä, rauhaa, demokratiaa, parlamentarismia, oikeusnormeja että politiikkaa yleisemmin. 'Alueiden Euroopan' käsite ei ole noussut esiin pelkästään keskustelun yhtenä lisukkeena vaan sen vaikutuksesta debatti myös olennaisesti syvenee.

5. Hyvästi valtio?

Tämä ilmenee monella tavalla. Alueet ovat selvästi nousemassa kansallisvaltioiden rinnalle varsinkin eurooppalaisessa politiikassa ja alueiden lisääntyvä subjektiviteetti rikkoo sen kansainvälistä politiikkaa hallinneen perusasetelman, jossa valtioilla pitkään on ollut keskeinen ja kiistaton asema. Onko siis meneillään kehitys, jossa alueet vähitellen nousevat kansallisvaltioiden rinnalle ja mahdollisesti jopa syrjäyttävät ne? Onko alueellistuminen syvästi ristiriidassa kansainvälistä politiikkaa ja yleisemmin poliittisen tilan muodostumista modernismin aikakaudella hallineiden vallan keskittymistä ja samanlaisuuden ensijaisuutta korostavien periaatteiden kanssa vai onko enemmänkin kysymys uusien ulottuvuuksia avaavasta ja pohjimmiltaan aikaisempaa täydentävästä ilmiöstä?

Jotkut tutkijat pitävät mahdollisena, että alueellistuminen todella ajaa kansallisvaltioiden ohi sekä jättää ne toissijaisiksi tekijöiksi. Subjekti-objektisuhteen oletetaan muuttuvan aikaisempaan nähden lähes päinvastaiseksi. Nämä tutkija asettavat aikaisemman ja nyt hajonneen selkeyden sijalle asetelman, jossa keskeisiä toimijoita

ja politiikan subjekteja ovat monia valtiollisia piirteitä omaavat mega-alueet (Hettne 1993, Hjern 1991). Näkemys EU:n muodostumisesta jonkinlaiseksi 'uudeksi suvereeniksi' ja supervallan kaltaiseksi muodostelmaksi on yhteydessä näihin näkemyksiin. Näissä hahmotelmissa alueellistuminen ja kansallisvaltiot edustavat toisistaan poikkeavaa ja poissulkevaa logiikkaa. Alueiden oletetaan nykyaikaiseen kehitykseen paremmin sopivana, rajat ylittävät mega-alueina vähitellen ottavan kansallisvaltioiden paikan kansainvälisen politiikan keskeisinä toimijoina.

Nähdäkseni tämä ei kuitenkaan ole kovin todennäköistä. Alueellisten muodostelmien merkityksen kasvu ei liity niinkään niiden instrumentaalisiiin ja funktionaalsiiin ominaisuuksiin. Alueelliset muodostelmat eivät kukoista ensisijaisesti siksi, että ne kykenisivät jotenkin paremmin ja tehokkaammin vastaamaan modernin projektin leimaaman yhteiskuntakehityksen vaatimuksiin eikä kehitystä enää hallitse sellainen kaksijakoinen logiikka, joka asettaisi valtiot ja alueelliset muodostelmat jyrkästi toisiaan vastaan.

Alueellistumisen voi hyvin olettaa pysyvän eräänlaisena 'kolmantena' – tai 'muukalaisena' kuten Zygmunt Bauman (1990) vastaavia ilmiöitä hahmottaa. Se menestyy marginaalissa paremmin kuin politiikan keskiössä. Alueellisten muodostumien ominaispiirteisiin kuuluu, että ne esiintyvät aitoina, alkuperäisenä sekä vankasti historiaan (Hansa, Pomar-kauppa, Habsburgien imperiumi jne.) tai maantieteeseen ja luontoon (Itämeri, Mustameri, Välimeri, Tonava tai Alpit) kytkeytyvinä siitä huolimatta, että tähän konstituoitumisen tapaan liittyy tarkemmin tarkasteltuna selvää tarinanomaisuutta ja eräänlaista kepeyttä.

Alueellistuminen ei niinkään kilpaile kansallisvaltioiden kanssa edustaessaan pitkälle toisenlaista – ja usein kansallisvaltoita täydentävää – poliittisen tilan muodostumisen logiikkaa. Kilpailevia periaatteita uudella, kylmän sodan jälkeisellä politiikan näyttämöllä ovat enemmänkin nationalismi sekä etnisyyttä, jotka myös nojaavat siihen, että erottautuminen ja erilaisuus ovat tärkeämpiä kuin samanlaisuus ja laaja-alaiseen yhteistyöhön kytkeytyminen. Suhteessa näihin kahteen jälkimmäiseen alueellistuminen todennäköisesti menestyy verrattain hyvin. Eron muodostamisen kriteeteerit eivät alueellistumisen tapauksessa ole yhtä jyrkkiä ja muut vaihtoehdot pois-

sulkevia kuin nationalismin sekä etnisyyden pohjalta muodostuvan poliittisen tilan konstituoitumisessa. Alueellistuminen nojaa eron ja erottautumisen merkitykseen, mutta ei tee sitä absoluutisesti. Näin se kykenee välittämään myös Euroopan nykyisen kahden perustendenssin – integraation ja fragmentoitumisen – välillä.

Alueellistumisen vahvistuminen poliittista tilaa luovana periaatteena vaikuttaa olennaisesti Euroopan saamaan hahmoon. Se ei tue sentralisaatioon ja samanlaisuuden korostukseen nojaavaa 'ympyröiden Eurooppaa' vaan puhuu monikeskuisen tai keskusseton Eurooppaan ja huomattavan väljäreijaisen Euroopan puolesta. Alueellistuminen viittaa siten sellaiseen konfederalistiseen Eurooppaan, jossa järjestelmän yksikköinä on muitakin toimijoita kuin valtiot. Monikeskuisen tai keskusseton Eurooppa on tietysti myös väljäreijaisempi kuin samankeskisistä ympyröistä muodostuva asetelma. Eurooppalaisuus ei ole Bryssel-keskeistä vaan eurooppalaiseksi voi tulla myös omalta pohjalta ilman mitään perinpohjaisia muutoksia. Eurooppaa voi rakentaa eri pisteistä käsin sen eri alueilla eikä pelkästään sen pöydän ääressä, johon kaiken olennaisen vallan ja vaikuttamisen oletetaan 'ympyröiden Euroopassa' keskittyvän.

Monikeskuisuus merkitsee myös sitä, että aikaisempi atlantistinen, bipolaarinen Eurooppa murtuu. Tilalle ei kuitenkaan muodostu jotakin yhtenäistä, hierarkista ja vahvat valtiolliset piirteet omaavaa super-Eurooppaa, jonkinlaista keskitettyä johdettua Euroopan yhdysvaltoja. Pieminkin voidaan puhua valtarakenteiden hajautumista heijastavasta 'maakuntien Euroopasta' siinä mielessä, että kukin alue toteuttaa omaa Eurooppa-käsitystään. Euroopan hahmo tukeutuu näin sallivuuteen, väljyyteen sekä moninaisuuteen ja tekee sen jopa siihen mittaant, että kokonaisuus pitää sisällään useita erilaisia ja osin kilpailevia Eurooppa-projekteja. Vaikka jotkut näistä projekteista esittäytyvät entisen moninaisuuden paluuna ei kysymys kuitenkaan ole jonkin kylmän sodan aikana näkymättömiin painetun, 'todellisen' Euroopan elpymisestä. Vanha kättilöi uutta ja sen sijaan, että esiin nousisi perinteinen sivistys-Eurooppa ja siihen liittyvä moninaisuus on syytä puhua entiseen nähden poikkeavasta anti-Euroopasta. Tätä muodostelmaa on myös luonnehdittu käsitteellä »naapuruuksien Eurooppa» viitattaessa rajojen väljyyteen, alueellistumi-

sen merkitykseen keinona kohdata joustavasti aikaisempi 'vieras' sekä eurooppalaisuuden asteittaiseen liudentumiseen tosi-eurooppalaisuudesta kohti eurooppalaisuuden lievempiä asteita (Taylor 1991, 191).

Alueellistumisen merkityksestä teorian tasolla ja myös käytännössä vallitsee toisistaan selvästi poikkeavia käsityksiä. 'Perinteiset' modernistit – ennen kaikkea sosiologi ja entinen EY:n komission puheenjohtaja Ralf Dahrendorf (1991) – näkevät alueellistumisen paluussa merkkejä keskiaikaistumisesta, eriseuraisuudesta, provinssiaalisuudesta ja taantumisesta. Hänen edustamansa keskittymistä ja samanlaistumista korostavan näkemyspuun mukaan alueellistumisen voimistuminen vie hajaannukseen. Romuttaessaan selkeyden, palauttaessaan jo ylityksi olleet erot ja hajottaessaan kommunikaation sekä yhteistyöhön tarvittavan horisontin se voi viedä jopa tuhoon. Modernistien piirissä näkemykset siis jakautuvat: jotkut kokevat hajakeskeisyyden vahvistumisen sekä erojen korostumisen lähes lopun alkuna ja toiset taas näkevät nämä ilmiöt eräänlaisena modernin toisena tulemisena.

Kolmatta, näistä kahdesta poikkeavaa linjaa alueellistumisen tulkinnassa edustavat tutkijat, jotka liittävät sen jälkimoderniin. He eivät ota lähtökohdakseen jotakin evolutionääristä, normaalksi oletettua tilaa ja suhteuta alueellistumista tämän tilan vaatimuksiin vaan näkevät alueellisten muodostelmien vahvistumisen osana jotakin uutta, muuttuvaa sekä aikaisemman historiallisen kokemuksen ylittävää. He eivät pyri mittaamaan sekä arvioimaan alueellistumista yleispäteväksi oletetulta pohjalta eikä sitä aseteta vastakkaiseksi jollekin muulle poliittisen tilan kategorialle tai käsittämistavalle. Tästä näkökulmasta on ilmeistä ettei alueellistuminen merkitse politiikassa territoriaalisuuden loppua siinä mielessä, että poliittisen tilan muodostuminen olisi täysin irtoamassa sidonnaisuudesta maantieteeseen ja rajoihin vaan toisenlaista ja löysemää sitoutumista tiettyyn aluepohjaisuuteen. Alueellistuminen ei myöskään tulkita oireeksi kansallisvaltioiden häviämisestä. Pikemminkin se on merkki suvaitsevaisuuden ja siitä aiheutuvan monimuotoisuuden lisääntymisestä; erilaiset poliittisen tilan määrittämisen periaatteet ja kategoriat eivät sulje toisiaan pois ja johda yhtä jyrkkiin vastakkainasetteluihin kuin aikaisemmin.

Alueellistumisen vahvistumisen voidaan yleisesti ottaen olettaa viittaavan siihen, että modernistiset tulkinnat eivät enää hallitse yhtä voimakkaasti kuin aikaisemmin poliittisen tilan tai siihen liittyvän ajan määrityksiä. Ajan tulkintojen suhteen on havaittavissa, että menneen, nykyisen ja tulevan paikat sekoittuvat. Alueellistuminen nojaa – pyrkiessään autenttisuuteen ja edustamiensa erojen aitouden osoittamiseen – menneeseen (vrt. Hansa, Pomar-kauppa tai Habsburgien Euroopan käsitteet), mutta samalla se edustaa tulevaisuutta. Nämä yhdistelmät ovat 'vääriä' jos asioita tarkastellaan modernin läpituokemien tulkintojen pohjalta; ne johtavat 'luonnottomiin' ajan jaksotteluihin ja alueellistuminen näyttäytyy taka-asteleena ja keskiajan paluuna.

Kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa alueellistumiseen liittyvä epämääräisyys ei ole haitta vaan pikemminkin etu. Juuri tämä avoimuus erilaisille tulkinnoille mahdollistaa toiminnan erilaisten jännitteiden välimaastossa. Esimerkiksi Thomas Christiansen (1993, 49–50) lähestyy alueellistumista tältä pohjalta. Hän puhuu alueellistumisen yhteydessä ilmenevästä 'uudesta politiikasta' siinä mielessä, että rajojen merkitys muuttuu. Ne eivät toimi läheskään yhtä jyrkästi kuin aikaisemmin erottavana tekijänä. Rajan tehtävänä ei ole osoittaa missä yksi loppuu ja toinen alkaa vaan se muodostaa kontaktipinnan sekä toimii välittävänä, usein yhteistyötä edistävänä tekijänä (vrt. border vs. frontier). Osana muutosta Christiansen näkee sen, että paikallinen kytkeytyy kansainväliseen – ja tämä tapahtuu usein keskusvallan myötävaikutuksella. Poliitiikka ei menetä territoriaalista ulottuvuuttaan vaikka spesifisten alueiden poliittinen merkitys muuttuukin. Christiansen ei näin ollen hyväksy näkemystä, jonka mukaan politiikassa olisi menossa osana modernin murtumista jyrkkä muutos aluepainotteisuudesta kohti liikettä (from space to flow).

Menestykselliseltä politiikan kategorialta vaaditaan, että sen on kyettävä kattamaan molemmat ulottuvuudet. Tähän alueellistuminen tuntuu ylittävän. Ilmeisesti alueellistumisen paluun salaisuus piilee juuri sen joustavuudessa ja monipuolisuudessa. On näin ollen perusteetonta yrittää vangita alueellistumista jollakin yksioikoisella, reduktionistisella tavalla ja pitää sitä 'varsinaiselle' politiikalle alisteisena ilmiönä. Tällainen rajaaminen estää ymmärtämästä mistä alueellistumisessa nykyisin on pohjimmiltaan kysymys,

mutta johtaa myös siihen, että käsitykset Euroopasta jäävät kapeiksi, yksipuolisiksi ja liian peinteisiksi.

LÄHTEET

- Bauman, Zygmunt (1990): *Modernity and Ambivalence*. Teoksessa Mike Featherstone (toim.), *Global Culture. Nationalism, Globalization and Modernity*. Sage Publications, Lontoo, s. 143–171.
- Christiansen, Thomas (1993): *Interest Representation between Institutions and Ideas: Regions in the European Community*. A seminar paper presented at the European University Institute, Firenze.
- Dahrendorf, Ralf (1991): *Stammerne vender tillbaka* (The Tribes are Back), *Weekendavisen* (Copenhagen), 13th–19th September 1991.
- Hassner, Pierre (1993): *Beyond Nationalism and Internationalism: Ethnicity and World Order*. *Survival* nr. 2: 49–65.
- Hettne, Björn (1993): *Neo-Mercantilism: The Pursuit of Regionness*. *Cooperation and Conflict*, nr. 3: 211–232.
- Hjern, Benny (1991): *Lokal näringspolitik strategi i 1990-talets Europa*. Paper. Cerum: Umeå Universitet.
- Jacobs, Jane (1985): *Cities and the Wealth of Nations. Principles of Economic Life*. Vintage Books, New York.
- Lindström, Bjarne (1992): *Nationalstaten, regionerna och det framtida Europa. På väg mot en ny territoriell integrationsmodell?* Ålands högskola, Mariehamn.
- Peschel, Karin (1990): *The Effects of the European Integration on Regional Development – Some Lessons from the Past*. *NordREFO*, nr. 1.
- Ruggie, John, G. (1993): *Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations*. *International Organization*, Nr. 1, Winter: 139–174.
- Taylor, P. J. (1991): *A Theory and Practice of Regions: The Case of Europe*. *Environment and Planning D: Society and Space*. Nr. 1-1-2: 183–196.
- Veggeland, Norald (1993): *Regionalism or Federalism? Two Visions of a New Europe*. In L. Lundqvist and L.O. Persson (toim.), *Visions and Strategies in European Integration*. Springer-Verlag, Berliini, Heidelberg.